

Правові системи латиноамериканських держав

1. *Правова система Федеративної Республіки Бразилія.*
2. *Правова система Аргентинської Республіки.*
3. *Правова система Мексиканських Сполучених Штатів.*

Не існує єдиної думки щодо приналежності права латиноамериканських країн до конкретної правової сім'ї. Окремі правознавці відносять його до романо-германської правової системи. Інші ж виокремлюють його у самостійну групу, оскільки воно має низку ознак, які не співпадають із властивостями романо-германської сім'ї.

Свого часу іспанці й португальці зазнали в Європі сильного впливу римського права, яке, у процесі колонізації народів Південної Америки, поєдналось із «індіанським правом». У виникненні незалежних країн цього континенту сформувалось приватне право під впливом романо-германського права, а публічне право – Конституції США. Таке поєднання романо-германського права з американським обумовило дуалістичний характер латиноамериканського права, що й визначає підставу віднесення його до групи змішаного права (гібридного права).

Правова системи Федеративної Республіки Бразилія

Державний устрій. За формою державно-територіального устрою Бразилія є федерацією (союзом) у складі 26 штатів, федерального округу із столицею та муніципалітетами і трьома федеральними територіями, підпорядкованими центральній владі. Діє Конституція 1988 р., яка є восьмою за рахунком в історії країни. За формою правління Бразилія – президентська республіка. Система розподілу властей має багато спільного з моделлю США, однак повноваження Президента в Бразилії значно ширші. Політичний режим – демократичний. Вищий законодавчий орган – двопалатний Національний конгрес – складається із Палати депутатів з 487 депутатами та

Федерального Сенату з 72 членами, що обираються загальним голосуванням: депутати на 4 роки, сенатори – на 5 років. Палата депутатів є органом загальнонаціонального представництва. Федеральний Сенат – верхня палата представляє суб'єктів федерації, склад якого кожні 4 роки оновлюється поперемінно на 1/3 і 2/3.

Національний конгрес володіє звичайними для латиноамериканських парламентів повноваженнями: встановлення податків і розподіл державних доходів; затвердження довгострокового плану, бюджетних директив, річного бюджету, кредитування, державний борг і випуск грошей; встановлення та зміна кількісного складу збройних сил; національні й регіональні програми розвитку; державні кордони, повітряний і морський простір, а також власність Республіки; проголошення амністії; адміністративний устрій, судова система, організація Генеральної прокуратури і Державної адвокатури Республіки, територій і федерального округу; створення, трансформація та скасування державних посад; створення, визначення структури та сфер відповідальності міністерств та урядових установ. Винятковою прерогативою Конгресу є ратифікація міжнародних договорів та угод, надання Президенту повноваження проголошувати війну, укласти мир, дозволяти прохід іноземних військ через національну територію або тимчасове їх перебування на цій території, дозвіл Президенту Республіки або Віце-президенту залишати країну, якщо їх відсутність перевищуватиме 15 днів, санкціонування проголошеного Президентом воєнного або облогового стану, федерального втручання, а також призупинення таких заходів; обрання 2/3 членів Федерального Рахункового трибуналу; санкціонування референдумів та плебісцитів; контроль за діяльністю федеральної адміністрації.

Кожна із палат Національного конгресу володіє, крім того, власною компетенцією. Палата депутатів може 2/3 голосів збуджувати процедуру імпичменту стосовно Президента Республіки, Віце-президента та федеральних міністрів, обирати членів Ради Республіки, приймати свій регламент й організувати власні служби. Повноваження Сенату значно

ширші: він приймає рішення про відповідальність Президента Республіки, Віце-президента та федеральних міністрів, членів Федерального Верховного суду, генерального прокурора, генерального адвоката Республіки, дає згоду на призначення суддів, губернаторів на федеральних територіях, голову й директорів Центрального банку, глав постійних дипломатичних місій, дозволяє здійснення зовнішніх фінансових операцій Союзу, федерального округу, штатів і муніципалітетів, призначає частину членів Ради Республіки тощо. Парламент працює у сесійному порядку: щорічно він збирається на дві сесії. У деяких випадках палати засідають спільно – під час відкриття регулярної сесії, вироблення регламенту спільних засідань палат та його зміни, отримання послань Президента Республіки, розгляду питання про вето Президента на законопроекти.

Законодавча ініціатива належить членам палат Конгресу, Президенту Республіки, Федеральному Верховному суду, вищим трибуналам, генеральному прокурору Республіки та громадянам Республіки у випадках і з предметів, передбачених Конституцією. Законопроекти у деяких питаннях наприклад, про організацію федеральної адміністрації і проекти делегованих законів, можуть бути внесені тільки Президентом. Проекти законів у порядку народної ініціативи представляються в Палату депутатів у крайньому випадку 1/100 частиною національного електорату, який одночасно представляє не менше 5 штатів. Обговорення й голосування законопроектів, які є ініціативою Президента Республіки, Федерального Верховного суду та судів вищої інстанції, починається в Палаті депутатів. Законопроект, схвалений однією із палат, розглядається другою палатою й у випадку схвалення направляється для промульгації, а у випадку відмови відхиляється. Якщо до законопроекту вносяться поправки, то його повертають до первісної палати.

Після прийняття закону можливе його оскарження за мотивами неконституційності, а у Президента Республіки є право вето. Національний конгрес може подолати президентське вето у 30-денний термін абсолютною

більшістю голосів депутатів і senatorів на спільному засіданні палат. Палати Національного конгресу, роздільно і спільно, створюють слідчі комісії. Глава держави, уряду й верховний головнокомандувач Президент Республіки, обраний безпосередньо громадянами на 4 роки без права переобрання. Одночасно з Президентом обирається і Віце-президент. Як глава держави Президент присвоює знаки відмінності та почесні звання; здійснює помилування й зменшує термін покарання; призначає, після затвердження Федеральним Сенатом, суддів Федерального Верховного суду та судів вищої інстанції, губернаторів територій, генерального прокурора Республіки, президента й директорів Центрального банку і інших державних цивільних службовців, якщо це передбачається законом; інших федеральних суддів та генерального адвоката Республіки; частину суддів Федерального Рахункового трибуналу, членів Ради Республіки та Ради Національної оборони (за згодою Сенату). В області зовнішніх зв'язків встановлює відносини із зарубіжними країнами і дає акредитацію їх дипломатичним представникам; підписує міжнародні договори та угоди.

У сфері законодавства Президент здійснює право законодавчої ініціативи, санкціонує, промульгує закони та розпоряджається про їх опублікування, має право накладати вето на закони, здійснює делеговане законодавство, у випадку термінової необхідності видає акти із силою закону з наступним представленням їх у Конгрес. В області внутрішньої і зовнішньої безпеки Президент наділений правом проголошувати воєнний і облоговий стан; проголошувати федеральне втручання; здійснювати верховне командування збройними силами, заохочувати вищих офіцерів і призначати їх на посади; скликати й головувати у Раді Республіки і Раді національної оборони тощо.

Президент реалізує виконавчу владу на федеральному рівні за допомогою міністрів держави. Як глава виконавчої влади він призначає й відсторонює федеральних міністрів; здійснює вище керівництво державною адміністрацією; направляє до Конгресу, коли відкрита законодавча сесія,

урядове повідомлення та план, які описують становище в країні, і вимагає необхідних дій; представляє в Конгрес багаторічні плани, бюджет та бюджетні пропозиції, встановлені Конституцією.

Кожен штат має свою конституцію, яка повинна відповідати принципам федерального Основного закону. Система органів влади та управління в штатах багато в чому східна із федеральною. Кожен штат має однопалатні обрані на 4 роки законодавчі збори. Обраний населенням губернатор штату є главою уряду. Штати мають власну судову систему, що діє на основі принципів, встановлених федеральною Конституцією.

Правова система. Правова система Бразилії в цілому відноситься до романо-германської правової сім'ї, входячи до її відокремленої латиноамериканської групи. Визначальну роль у формуванні бразильського права відіграла юридична культура колишньої метрополії – Португалії, заснована на традиціях римського права. Конституційне право багато в чому слідує моделі США, кримінальне право зазнало впливу французького та італійського зразків, а цивільне було кодифіковане під впливом германського законодавства. Формування національного права охопило досить довгий період. У 1850 р. був прийнятий Торговий кодекс (ТК) Бразилії, у 1857 р. укладена «Компіляція цивільних законів», до якої також входило колоніальне законодавство. Перший ЦК Бразилії був прийнятий тільки у 1916 р.

Досить сильно відставала Бразилія від інших країн регіону і в конституційно-правовому розвитку. Тільки у 1889 р. була проголошена республіка. У 1888 р. Бразилія, останньою з усіх «цивілізованих» країн світу, скасувала рабство. Ліберальна Конституція 1891 р. встановила в Бразилії президентську форму правління й федеративний устрій.

У 1930-1945 рр. в Бразилії вперше було уведено сучасне трудове і соціальне законодавство. Конституція 1934 р. закріпила соціальну функцію власності. Однак соціальні реформи носили авторитарно-поліцейський характер. Рекодифікація бразильського права продовжувалась протягом усього ХХ ст. У 1940 р. був прийнятий новий КК, у 1941 р. – КПК, у 1973 р. –

ЦПК. Найважливішим етапом у розвитку бразильського права виявилось прийняття демократичної Конституції 1988 р., яка поставила ризику під багаторічним періодом воєнно-бюрократичних диктатур. Зберігши попередню президентську форму правління, новий Основний закон вніс спеціальний розділ про економічний та соціальний устрій держави. Економічний порядок в країні ґрунтувався на праці людини та вільній ініціативі з метою забезпечення усім достойного існування у відповідності до соціальної справедливості. Поряд із широким переліком традиційних прав і свобод особи бразильська Конституція містить деякі нововведення. Зокрема, це стосується уведення процедури *хabeas data*, відповідно до якої бразильські громадяни та іноземці, що мешкають в країні, можуть мати доступ до інформації, якою володіють державні органи, і процедури *mandate d'injuncao*, тобто вимоги видавати судовий наказ кожного разу, коли відсутня будь-яка правова норма, через що наноситься шкода громадянству або незалежності громадянина.

Конституція 1988 р. закріпила безпрецедентний за своєю широтою й деталізацією перелік соціальних і трудових прав: право на працю, на відпочинок, освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальний захист, право на допомогу дітям та безпритульним. Особливо докладно регламентуються права трудящих. В цілому сучасна правова система Бразилії відрізняється високим рівнем розвитку, логічною гармонійністю, новаторством та оригінальністю підходів до багатьох питань державно-правового устрою. Її пронизує дух соціального прогресу, прав особи та демократії, що різко контрастує із збереженою злиденністю широких народних мас.

Основним джерелом права визнається законодавство федерації та штатів. До виняткової компетенції Союзу відносяться цивільне, торгове, кримінальне, процесуальне, виборче, аграрне, морське, повітряне, космічне право. До конкуруючої компетенції Союзу, штатів і федерального округу – трудове, виправне, економічне, містобудівне право, деякі бюджетні питання,

освіта, культура, навчання та спорт, захист юнацтва тощо. У цій сфері федерація встановлює тільки загальні принципи, а детальним регулюванням відають штати та місцеві органи влади.

Ієрархію законодавчих актів складають Конституція, органічні закони, що іменуються в Бразилії додатковими, звичайні закони, делеговані закони, законодавчі декрети, резолюції Конгресу, декрети й постанови Президента, інструкції міністрів. Бразильській правовій системі відомий інститут делегованого законодавства. Конгрес може делегувати законодавчі повноваження Президенту Республіки шляхом ухвалення резолюції, в якій вказується предмет і строк делегування. Конституція визначає коло питань, заборонених для делегування: організація судової влади та прокуратури, питання громадянства, особистих, політичних та виборчих прав громадян і ряд інших.

Судова практика в Бразилії трактується з позицій континентальної системи, відповідно до яких суди лише застосовують право, а не створюють його. За рішенням Верховного суду визнається значення джерела одноманітного тлумачення неоднозначно сформульованих правових норм. ЦК також передбачає можливість застосування звичаю або аналогії за «мовчання» закону. В Бразилії, як і в інших латиноамериканських країнах, склалась дуалістична система приватного права. Розподіл приватного права на цивільне й торгове відбувся з прийняттям Торгового кодексу 1850 р. Перший ЦК Бразилії 1917 р. відображав вплив європейської кодифікації, особливо Германського цивільного уложення (ГЦУ) 1896 р. Сімейне право перебувало під сильним впливом католицької церкви. Розлучення в Бразилії було дозволене тільки у 1977 р. Конституція 1988 р. зрівняла подружжя у правах, визнала рівний статус дітей, народжених у шлюбі й поза ним, церковного і громадянського шлюбу. Докорінні зміни у Бразильському суспільстві ХХ ст. вимагали повного перегляду цивільного законодавства країни. У вересні 2001 р. парламент схвалив проект нового ЦК.

Основним джерелом торгового права залишається Торговий кодекс 1850 р. із змінами й доповненнями. Великих змін зазнало законодавство про інтелектуальну власність. Замість Кодексу промислової власності 1971 р. у 1996 р. прийнятий Закон про промислову власність, який відповідає сучасним міжнародним стандартам. Він регулює патентні відносини і використання торгових марок. У 1998 р. прийняте нове законодавство про захист авторських прав і прав на програмні продукти. Оскільки в бразильській економіці традиційно панує іноземний капітал, найважливішу частину законодавства складають норми про іноземні інвестиції. Найважливішим джерелом трудового права Бразилії стала Конституція 1988 р., у якій широкий перелік трудових прав та гарантій складає собою «трудоий кодекс в мініатюрі». Відповідні положення ст. 7 Конституції нараховують 34 пункти. До числа прав міських і сільських працівників віднесені, зокрема: робота, захищена від свавільного звільнення або звільнення без причини, яка має відповідати закону, що встановлює в числі інших вихідну допомогу; страхування по безробіттю, встановлена законом загальнонаціональна мінімальна заробітна платня, здатна задовольнити основні життєві потреби – житло, харчування, освіта, здоров'я, відпочинок, одяг, гігієна, транспорт, соціальне забезпечення, з періодичною її корекцією для підтримання купівельної спроможності; неможливість скорочення заробітної платні, за винятком випадків, означених у колективних договорах та угодах; тринадцята заробітна платня, заснована на повному окладі або на пенсійній виплаті; компенсація за додаткову нічну працю; участь у прибутку за результатами роботи, незалежно від платні, і, у виняткових випадках, участь в управлінні компанією; нормальний робочий день тривалістю не більше 8 годин й робочий тиждень у 44 години, можливість зменшувати робочий день шляхом угоди або колективного договору; щорічна відпустка з компенсацією, крайньою мірою на 1/3 більше основної заробітної платні. Внаслідок цього Бразилія отримала одне із найбільш жорстких у світі

трудоуих законодавств, у якому обсяг гарантій для працівників явно перевищує економічні й соціальні можливості країни.

Принципи буржуазного кримінального права та кримінального процесу почали затверджуватись у Бразилії відразу ж після проголошення незалежності. КК 1830 р. став першим КК на континенті. У ньому відобразився вплив КК Наполеона 1810 р. Важливий етап у розвитку бразильського кримінального права пов'язаний із прийняттям КК Бразилії 1890 р., який зазнав впливу ліберального КК Італії 1889 р. Він скасував смертну кару, безстрокові й ганебні покарання, спростив систему покарань, відмовився від поодинокого тюремного ув'язнення і підсилив значення виправних елементів у тюремній системі. Чинний сьогодні КК 1940 р. також сприйняв позитивістські концепції та ідеї «небезпечного стану» особи. Своєю структурою він слідує звичайним зразкам країн континентального права. Однією із відмінних рис КК Бразилії є те, що відповідальність за дії, визнані злочинами проти національної безпеки, встановлюється не нормами КК, а окремим Законом про національну безпеку 1978 р., який містить загальні норми, що стосуються покарання подібного роду дій, і значне число норм про покарання тих чи інших дій, віднесених до числа державних злочинів.

Конституція 1988 р. заборонила смертну кару, за винятком воєнного часу, каторжну працю, заслання, довічні й жорстокі покарання. Вона передбачає як вид покарань позбавлення або обмеження свободи; конфіскацію майна; штрафи; альтернативне громадське зобов'язання; припинення або скасування прав. Кримінальний процес у Бразилії регулюється нормами Конституції 1988 р. та КПК 1941 р. Основний закон містить значну кількість положень кримінально-процесуального характеру, прагнучи на конституційному рівні максимально забезпечити права і свободи особи. Конституція закріплює деякі принципи кримінального процесу: змагальність, суд присяжних, право звинувачуваного на захист, окремі гарантії, пов'язані із здійсненням правосуддя: хабеас корпус, хабеас дата,

судові накази тощо. Арешт може здійснюватись лише на підставі судового рішення, а не за поліцейським розсудом, за винятком захоплення на місці злочину, а також воєнного проступку чи серйозного воєнного злочину, встановленого законом. Заарештований повинен бути поінформований про його права, серед яких зберігати мовчання та право запросити адвоката. Незаконний арешт може бути оскаржений у суді.

Відповідно до Конституції ніхто не може бути поміщений у тюрму й утримуватись у ній, якщо закон дозволяє відпустити під заставу або запоруку. Звільнення під заставу не застосовується до звинувачуваних у расизмі, застосуванні тортур, незаконному перевезенні наркотиків, тероризмі, діях цивільних і воєнних озброєних груп, спрямованих проти конституційного порядку й демократії. На практиці конституційні гарантії дотримуються погано, чому сприяють украй тяжкі соціально-кримінологічні умови Бразилії – злиденність і неписьменність значної частини населення, надзвичайно високий рівень безпритульності, корупція. Відповідно до існуючих правил люди з різним соціальним статусом повинні утримуватись під вартою в окремих камерах за офіційно визнаною основою рівня освіти.

Судова система. Бразильська Конституція регулює організацію та компетенцію судів більш докладно, ніж будь-яка інша конституція у світі. В Бразилії існують дві судові системи – федеральна і штатів, але вони централізовані. В Бразилії є Федеральний Верховний суд, Вищий суд правосуддя, федеральні регіональні суди і федеральні судді, трудові суди і трудові судді, виборчі суди й виборчі судді, воєнні суди і воєнні судді, суди і судді штатів, федерального округу і територій. Усі суди в країні розподіляються на загальні і спеціальні. Із означених вище до спеціальних відносяться трудові, виборчі та воєнні суди.

Вищим органом є Федеральний Верховний суд. Його головна функція – здійснення конституційного контролю стосовно законів та інших актів Союзу і штатів. Правом оскарження у порядку конституційності наділені Президент Республіки, президії обох палат Національного конгресу, президії

законодавчих зборів штатів, губернатори штатів, генеральний прокурор Республіки, представлені в Національному конгресі політичні партії, профспілки або професійні національні асоціації. Федеральний Верховний суд розглядає спори між Союзом та штатами, Союзом і федеральним округом, штатами і округом, спори між іноземною державою, міжнародною організацією і федерацією, штатом, федеральним округом або територією, спори про підсудність. По першій інстанції Федеральний Верховний суд розглядає справи про кримінальні злочини, здійснені Президентом Республіки, Віце-президентом, членами Конгресу, судьями та генеральним прокурором Республіки; про кримінальні злочини та зловживання, скоєні міністрами держави, членами вищих судів, Федерального Рахункового трибуналу і главами дипломатичних місій; справи про політичні злочини, а також деякі справи у порядку хабеас корпус та хабеас дата. Як апеляційна інстанція Федеральний Верховний суд виносить рішення по звичайним апеляціям, що стосуються процедур хабеас корпус та хабеас дата, приписи нижчому суду (*mandado de segurança*) і постанови про заборону (*mandado de injuncao*), прийняті вищими судами, а також політичних злочинів. По екстраординарних апеляціях він перевіряє рішення, прийняті судами першої або вищої інстанції, якщо ці рішення не суперечать положенням Конституції.

Вищий суд правосуддя розглядає по першій інстанції кримінальні справи відносно губернаторів штатів і федерального округу, суддів трибуналів правосуддя штатів і федерального округу, членів рахункових трибуналів штатів і округу та інші справи у здійсненні процедури хабеас дата стосовно актів міністрів штатів і власних рішень, а також у захисті прав громадян. Він розглядає спори про підсудність між федеральними трибуналами, між судовими й адміністративними властями федерації, перевіряє кримінальні справи, розглянуті федеральними судовими органами, і може анулювати рішення обласних судів. Регіональні суди здійснюють судову владу на територіях спеціальних округів. Вони розглядають по першій інстанції певні категорії справ, що стосуються федеральних суддів та

прокурорів, виступають як апеляційні інстанції. Нижча інстанція федеральних судів – федеральні судді, які розглядають більшість кримінальних та цивільних справ за федеральними законами і законами штатів. Найнижчу ланку загальних судів складають професійні і непрофесійні федеральні судді у штатах, які розглядають по першій інстанції незначні кримінальні і цивільні справи з можливістю подання апеляцій до суду першої інстанції. На федеральному рівні в Бразилії діє розвинута система спеціальних судів – трибунали й суди у трудових справах. Діє особлива система виборчої юстиції: Високий суд виборчої юстиції, регіональні виборчі суди та судді виборчих судів, ради або хунти виборців як нижча ланка. Мають місце воєнні суди – Вищий воєнний суд і регіональні воєнні суди та судді.

До числа загальних судів штатів входять суди правосуддя (Tribunals de Justica), суди першої інстанції (Tribunals de Alada), суди присяжних (Tribunals do Juri), мирові судді; до числа спеціальних – трибунали і судді у воєнних справах, трудові суди тощо. Мирові суди формуються із громадян, обраних прямим, загальним і таємним голосуванням на 4 роки, з повноваженнями укладати шлюб, вирішувати спори і здійснювати примирливі функції неюрідичного характеру. Федеральний Верховний суд, інші вищі суди, у тому числі і спеціальні, мають право змінювати кількість нижчих судів та число їх членів. Адміністративні та дисциплінарні питання судового корпусу вирішує особливий орган – магістратура.

Суддями і прокурорами можуть бути призначені особи, які мають 10-річний досвід юридичної практики. Посада федерального судді заміщується у порядку публічного конкурсу, у якому бере участь організація адвокатів Бразилії. Усунення з посади може відбутись тільки рішенням суду, у якому вони працюють, що не підлягає перегляду. Відставка судді із повною виплатою є обов'язковою у випадку недієздатності або досягненні 70 років.

Прокуратура (Ministerio Publico) є постійно діючим незалежним інститутом, обов'язком якого є захист правового порядку, демократичного

режиму, громадських й особистих інтересів. Вона охоплює прокуратуру Республіки і прокуратури штатів. Прокуратура представляє собою єдину систему під централізованим керівництвом генерального прокурора Республіки. Основні функції прокуратури: збуджувати кримінальні справи; забезпечувати дотримання урядовими органами і службами прав, гарантованих Конституцією; призначати цивільне розслідування та подавати публічні цивільні позови для захисту державної і суспільної власності, довкілля та інших індивідуальних і колективних інтересів; збуджувати справи щодо визнання неконституційності і процеси з метою втручання Республіки або штатів у випадках, встановлених Конституцією; захищати в суді права та інтереси індіанського населення; здійснювати зовнішній контроль за поліцейською діяльністю; вимагати проведення слідства і початку поліцейського розслідування. Генеральна адвокатура Бразилії представляє Республіку в суді і за його межами. Вона відповідальна за юридичну консультацію і допомогу виконавчим органам. Главою Генеральної адвокатури є генеральний адвокат Республіки, призначений Президентом Республіки. Вищим органом фінансово-економічного контролю є Федеральний Рахунковий трибунал (Tribunal de Contas), який офіційно допомагає Конгресу здійснювати його контрольні повноваження. До обов'язків Рахункового трибуналу входить накладання штрафів за незаконні чи неправильні витрати, призупинення дій будь-якого акту, повідомлення Конгресу та органам судової влади про виявлені порушення.

Правова система Аргентинської Республіки

Державний устрій. Аргентина – федерація у складі 23 провінцій і столичного автономного округу. Діє Конституція 1853 р. у редакції 1994 р. За формою правління Аргентина – президентська республіка з елементами парламентаризму. Політичний режим – демократичний. Вищий законодавчий орган – Національний конгрес у складі Сенату і Палати депутатів. До першого входять 72, а до другої – 257 членів. Кожні 2 роки Палата депутатів

оновлюється наполовину, Сенат – на 1/3. Палата депутатів є органом загальнонаціонального представництва; її члени обираються від округів із приблизно рівним числом виборців. Винятково Палаті депутатів належить право законодавчої ініціативи в області податків та призову до армії. Тільки Палата депутатів має право звинувачувати перед Сенатом Президента й Віце-президента, главу Кабінету міністрів, міністрів і членів Верховного суду за погане виконання своїх обов'язків або за посадові злочини, а також за злочини загального характеру. Сенат формується із трьох senatorів від кожної провінції та від міста Буенос-Айрес, обраних у прямій і спільній формі, до того ж два місця належать політичній партії, яка набрала найбільшу кількість голосів, а третє – політичній партії, що слідує за нею числом голосів. Головою Сенату є Віце-президент Республіки. Він має право голосу лише у тому випадку, коли голоси senatorів розподіляються порівну. Сенату належить право судити на відкритому засіданні осіб, звинувачених Палатою депутатів. Коли звинуваченим є Президент, засідання Сенату проводить голова Верховного суду. Сенат має також право уповноважити Президента проголосити облоговий стан в одному або кількох пунктах Республіки у випадку зовнішнього нападу.

Глава держави й уряду – Президент, обраний безпосередньо громадянами на 4 роки. Йому допомагає Віце-президент. Президент і Віце-президент можуть бути переобраними лише тільки на один наступний термін. Президент Республіки є Верховним главою нації та главою уряду. Він видає інструкції та розпорядження, необхідні для виконання законів, слідкуючи за тим, щоб дух цих законів не спотворювався розпорядженнями, бере участь у розробці законів, затверджує їх і промульговує. Президент щорічно відкриває сесію Конгресу, виступаючи при цьому із звітом про становище в державі та пропозиціями необхідних реформ і заходів. В області зовнішніх відносин Президент призначає й відкликає представників за згодою Сенату, укладає й підписує договори, конкордати й проводить переговори, необхідні для підтримання нормальних відносин з іноземними

державами та міжнародними організаціями, приймає іноземних послів й допускає іноземних консулів.

Президент є головнокомандувачем збройними силами держави. Він здійснює призначення на воєнні посади держави за згодою Сенату, а на полі бою – самостійно, розпоряджається збройними силами й забезпечує їхню організацію та розподіл у відповідності до потреб держави; проголошує війну, видає каперські патенти й права на репресалії за дозволом та схваленням Конгресу; проголошує облоговий стан в одному або кількох пунктах держави у випадку зовнішнього нападу на обмежений термін і за згодою Сенату. У випадку внутрішніх безпорядків він проголошує облоговий стан тільки тоді, коли Конгрес перебуває на канікулах. До компетенції Президента входить також право помилування, призначення і зміщення глави Кабінету міністрів, міністрів, посадових осіб свого секретаріату, консульських агентів та інших посадових осіб адміністрації, якщо інший порядок їхнього призначення не передбачений Конституцією; призначає членів Верховного суду за згодою Сенату та суддів інших федеральних судів із запропонованих Радою суддів трьох кандидатур та за згодою Сенату. Президент може вимагати від глави Кабінету міністрів та керівників усіх відомств і департаментів адміністрації доповіді з тих чи інших питань.

Виконавча влада здійснюється Президентом та урядом. Глава Кабінету міністрів й інші міністри-секретарі, число яких та коло повноважень яких встановлюється спеціальним законом, управляють справами нації, скріплюють своїми підписами акти Президента, без чого вони не мають сили. Глава Кабінету міністрів зобов'язаний: здійснювати загальне управління країною; призначати службовців уряду, за винятком тих, кого призначає Президент; здійснювати функції та обов'язки, які делегує йому Президент; координувати, готувати й скликати засідання Кабінету міністрів, головуючи на них у випадку відсутності Президента; направляти до Конгресу проекти законів про міністерства та державний бюджет; організовувати збирання державних податків та виконувати Закон про державний бюджет. Глава

Кабінету міністрів може бути звільнений від посади голосуванням абсолютної більшості членів обох палат. Кожен міністр несе відповідальність за акти, які він підписує, і солідарну відповідальність за акти, узгоджені із своїми колегами. Міністри у жодному випадку не можуть приймати рішення одноосібно, за винятком питань, що відносяться до економічної та адміністративної організації своїх департаментів. Після відкриття сесії Конгресу вони зобов'язані подавати докладний звіт про становище в країні у питаннях, що відносяться до діяльності відповідних міністерств. Поєднання парламентського мандату з міністерською посадою не допускається.

Правова система. Правова система Аргентини в цілому відноситься до романо-германської правової сім'ї, входячи до її відокремленої латиноамериканської групи. Первісною підвалиною для формування аргентинського права виступила правова культура колишньої метрополії – Іспанії. Конституційне право багато в чому слідує моделі США, на цивільне право значний вплив справило французьке та германське законодавство. Руйнування феодальної правової системи майбутньої Аргентини розпочалось у період визвольної війни проти іспанців. У 1826 р. була створена Федеративна Республіка Аргентина, у 1853 р. прийнята Конституція, яка встановлювала президентську республіку, що нагадувала своїми рисами форму правління США. Заміна колоніального права національним відбувалась у процесі кодифікації. У 1859 р. був прийнятий Торговий, у 1869 р. Цивільний кодекс, у 1886 Кримінальний кодекс.

Наприкінці XIX ст. в Аргентині не рецепіювали зарубіжних кодексів, а намагались виробити власні оригінальні документи, які нерідко використовували запозичення відразу із законодавства Франції, Іспанії, Німеччини, Італії, Чилі, Бразилії. У 1920-х роках був проведений ряд прогресивних заходів: проголошені основні демократичні свободи, введене обмежене робітниче законодавство, націоналізовані нафтопромисли. У 1922 р. ухвалено чинний і нині КК. У 1946-1955 рр. отримало розвиток соціальне законодавство. У 1980-ті рр. встановилось цивільне конституційне правління.

Основне джерело права в Аргентині – законодавство. На вершині ієрархії нормативних правових актів знаходиться федеральна Конституція, стаття 31 якої проголошує, що Конституція, закони, прийняті Конгресом на її основі, та договори з іноземними державами складають вищий закон нації. Контроль за забезпеченням цього верховенства здійснюють суди Республіки усіх рівнів. Конституція відносить до компетенції федерального Конгресу прийняття цивільного, торгового, кримінального, гірничорудного кодексів, а також кодексів праці та соціальних гарантій. Законодавство провінцій підпорядковане федеральному. Виконавча влада не може видавати розпорядження законодавчого характеру. Судова практика в Аргентині визнається джерелом права. Апеляційний суд видає обов'язкові для нижчих судів «пленарні рішення», мета яких офіційно полягає у забезпеченні одноманітного тлумачення судами правових норм. Звичай також є джерелом права. Важливим джерелом права Аргентини є міжнародно-правові акти, які превалюють над законом. При цьому Американська Декларація прав і свобод людини, Загальна Декларація прав людини, Американська конвенція про права людини та ще низка прямо означених Конституцією міжнародних документів про права людини володіють конституційним рангом і повинні тлумачитись як такі, що доповнюють визнані нею права та гарантії. Їх денонсація можлива лише за згодою кваліфікованої більшості членів кожної палати парламенту. Інші договори та конвенції про права людини після схвалення Конгресом вимагають 2/3 голосів від загального числа членів кожної палати, щоб отримати конституційний ранг.

Чинний ЦК Аргентини був прийнятий 1869 р. під впливом французького ЦК 1804 р. та австрійського Загального цивільного уложення 1811 р. Шлюбно-сімейні норми ЦК були засновані на консервативних романських традиціях. Чоловік володів повною «батьківською» владою в сім'ї, заміжня жінка до 1926 р. вважалась частково недієздатною. Канонічне право панувало у цій царині аж до 1889 р., коли була запроваджена обов'язкова реєстрація шлюбу у цивільному порядку, а стосовно розлучення воно

зберігало свою дію протягом більшої частини ХХ ст. Розірвання шлюбу було дозволено Законом 1954 р., однак у 1956 р. дія цього Закону була призупинена. З метою оновлення ЦК був прийнятий ряд законів: про цивільний шлюб 1888 р., про цивільні права жінок 1926 р., про сільську оренду та земельні утримання 1948 р, про всиновлення неповнолітніх 1971 р. Однак прийняття окремих поправок до ЦК 1871 р. не вирішує питання щодо докорінної реформи цивільного законодавства, одним із головних завдань якої є подолання дуалізму приватного права шляхом поєднання цивільного і торгового законодавства у єдиному кодифікованому акті. У 2001 р. в Аргентині був прийнятий ЦК. Низку важливих цивільно-правових положень містить і Конституція у редакції 1994 р. У 1993 р. прийнято перший в історії Аргентини Закон про захист споживачів.

Торгове право в Аргентині виникло з прийняттям Торгового кодексу у 1862 р., який у 1889 р. був повністю переглянутий. До нього увели положення про акціонерні товариства, біржі, чеки, поточні банківські рахунки, сертифікати акцій, морські запоруки. В доповнення до ТК був прийнятий ряд спеціальних законодавчих актів: Декрет про компанії змішаної економіки 1946 р., закони про кооперативні товариства 1926 р., про комерційні підприємства 1934 р., про банкрутство 1933 р. Порядок функціонування ринку цінних паперів був встановлений Законом 1968 р., який запровадив Національну комісію з цінних паперів. Вексельний обіг регулюється Декретом-законом 1963 р., зміст якого співпадає з Одноманітним законом про векселі, затвердженим Женевською конвенцією 1930 р. Обіг чеків регулює Декрет-закон 1963 р., який слідує принципам Одноманітного закону про чеки, затвердженого Женевською конвенцією 1931 р. Закон про авторське право 1933 р. відповідає міжнародним стандартам. Декрет 1994 р. розповсюдив захист на комп'ютерні програми. У 1996 р. прийнято Закон про патенти на винаходи та корисні моделі, який також відповідає міжнародним стандартам. Торгові марки й торгові найменування регулюються Законом 1980 р.

Економічне законодавство отримало розвиток у 1946-1955 рр. Початок регламентуванню іноземних інвестицій поклав Закон «Правовий режим іноземних інвестицій» 1958 р. Пізніше він був замінений новим законодавством: Законом «Іноземні капіталовкладення» 1973 р., Законом «Реєстр іноземних капіталовкладень» 1973 р., Декретом 1974 р. про застосування Закону про іноземні інвестиції. Сьогодні іноземні інвестиції в Аргентині регулює Декрет 1993 р. Іноземні компанії можуть діяти в країні без реєстрації або попереднього схвалення на тих же умовах, що й місцеві інвестори. У першій половині 1990-х років була здійснена програма приватизації підприємств державного сектору, прийнятий Антитрестівський закон 1980 р. Трудове право Аргентини, всупереч прямому припису Конституції, до цього часу некодифіковано. У 1974 р. прийнято Закон про трудові договори. Сучасне трудове право передбачає право на страйк, на укладання колективних договорів, 48-годинний робочий тиждень з 8-годинним робочим днем. У 1991 р. був прийнятий широкий за змістом та значний за обсягом у 160 статей Закон про зайнятість. Він передбачав проведення активної державної політики на ринку праці, заходи з посилення боротьби з нелегальною зайнятістю, допомоги безробітним, створення Національного фонду зайнятості, попередження масових звільнень і регулювання нових видів трудового договору. У 1995 р. були прийняті ще два закони. Перший з них встановлював спеціальні правила регулювання роботи, неповний робочий час й передбачав додаткові стимули укладання договорів на строк. Другий – особливе регулювання трудового договору на дрібних підприємствах. Він полегшував можливість звільнення працівників.

Основним джерелом цивільного процесуального права є ЦПК 1967 р. Цивільний процес заснований на поєднанні публічно- і приватноправових принципів. Суддям належать значні повноваження щодо розпоряджання ходом розгляду. Журі присяжних у цивільному судочинстві не передбачене. Кримінальний процес в Аргентині заснований на нормах Конституції й регулюється КПК 1992 р. Відповідно до Конституції ніхто не може бути

змушений давати свідчення проти самого себе, ніхто не може бути заарештованим, окрім як на підставі письмового наказу компетентних властей. Розповсюджена практика звільнення звинувачуваних до суду під заставу. Судовий розгляд публічний. Конституція передбачає, що усі загальнокримінальні справи, окрім звинувачень у порядку імпічменту, розглядаються судом присяжних.

Для кримінального права Аргентини характерним є негативне ставлення до смертної кари. Конституція 1853 р. заборонила призначувати смертну кару за політичні злочини. Законодавство про смертну кару часто змінювалось. В 1923 р. було закріплено відмову від її застосування за здійснення загальнокримінальних злочинів. У 1950 р. стаття знов з'являється, але стосується лише покарання за деякі злочини, що здійснені у воєнний час. Під час останнього військового режиму (1976-1983 гг.) смертна кара передбачалась в законі за деякі злочини, але судами не було винесено жодного смертного вироку. З серпня 1984 р. в КК смертна кара не згадується. Але Кодекс військової юстиції передбачає смертну кару за наступні злочини: зрада, шпіднаж, бунт, повстання.

Серед різновидів покарань відсутня конфіскація майна, яку згідно ст.17 Конституції, «назавжди виключено з Кримінального кодексу Аргентини». Заборонено також покарання плітьми (ст.18).

Кримінальний процес в Аргентині заснований на нормах Конституції та регулюється КПК, що вступив в дію 1992 р. (по відношенню до військовослужбовців також Кодексом військової юстиції).

В Аргентині особливим чином надається тлумачення права на життя. Це право визнається з моменту запліднення і до природної смерті. Таким чином в Аргентині юридично заборонено аборти, здійснення яких передбачає кримінальне покарання (окрім випадків, спеціально зазначених в законі – вагітність в результаті зґвалтування та ін.)

Судова система. Судова система складається із федеральних і провінційних судів. Федеральні суди охоплюють Верховний суд правосуддя,

17 апеляційних судів, окружні й територіальні суди на місцях. Провінційні системи, організовані на зразок федеральної, охоплюють верховні, апеляційні і нижчі суди. Федеральний Верховний суд складається із 9 суддів, призначених Президентом за згодою Сенату. Таким же чином призначаються інші федеральні судді. Судді Верховного й нижчих судів зберігають посади, доки поведуться бездоганно. За досягненням суддями 75 років необхідне їх нове призначення. Верховний суд здійснює свою юрисдикцію як апеляційний, за винятками, передбаченими Конституцією. Єдиною і остаточною інстанцією він слугує у справах, які стосуються іноземних послів, посланників та консулів, у справах, де стороною є будь-яка провінція. Обов'язок обрання суддів та управління судовою владою лежать на Раді суддів. Вона створюється періодично таким чином, щоб зберігалась рівновага між представництвом політичних органів, обраних всенародно, суддів усіх інстанцій та адвокатів із федерального списку. До нього входять представники академічного й наукового середовища.

Рада суддів має право обирати шляхом публічних конкурсів пошукачів до магістратури нижчої інстанції; виголошувати пропозиції, пов'язані із трьома кандидатами для призначення суддів нижчих судів; управляти ресурсами й виконувати бюджет, які закон асигнує на управління правосуддям; здійснювати дисциплінарні стягнення суддів; вирішувати питання про початок процедури відсторонення суддів, сформулювавши відповідне звинувачення. В Аргентині немає спеціального органу конституційного контролю. Відповідну функцію виконують суди загальної юрисдикції усіх рівнів. Верховний суд має право проголошувати будь-який законодавчий акт антиконституційним. Прокуратура є незалежним органом із функціональною та фінансовою автономією.

Стаття 86 Конституції Аргентини передбачає посаду, аналогічну посаді омбудсмана. Захисник народу – незалежний орган, запроваджений всередині Конгресу країни, який діє з повною функціональною автономією без отримання інструкцій від будь-якої влади. Його завдання – захист й охорона

прав людини й інших прав, гарантій та інтересів, що захищаються Конституцією. Захисник народу призначається й відсторонюється від посади Конгресом 2/3 голосів присутніх членів кожної палати. Він перебуває на своїй посаді 5 років і може бути призначеним знову лише один раз.

Вищим органом фінансово-економічного контролю в Аргентині є Генеральна палата аудиту (Auditoria General), що здійснює свої повноваження від імені і в порядку «технічного сприяння» законодавчої влади. Голова палати призначається за пропозицією політичної партії опозиції з найбільшим числом представників у Конгресі. У веденні Генеральної палати аудиту перебуває контроль за законністю усієї діяльності централізованого й децентралізованого державного управління. За необхідності вона втручається в процедуру схвалення чи відмови від представлених рахунків та інвестицій державних фондів.

Правова система Мексиканських Сполучених Штатів

Державний устрій. За формою державно-територіального устрою Мексика – федерація у складі 31 штату і столичного федерального округу, а за формою правління – президентська республіка. Політичний режим – ліберальний, який поєднує елементи демократії і бюрократичного авторитаризму. Діє Конституція 1917 р. з наступними змінами. Інституційно-революційна партія (ІРП) з 1929 р. беззмінно перебуває при владі. Законодавча влада здійснюється двопалатним Національним конгресом: Сенат – 128 осіб, обраних на 6 років, половина яких обирається кожні 3 роки, Палата депутатів – 500 депутатів, обраних на 3 роки: 300 – за мажоритарною системою відносної більшості по уніномінальних виборчих округах, останні – по системі пропорційного представництва, за допомогою регіональних списків, голосування за якими відбувається у поліномінальних виборчих округах. Головна функція конгресу – прийняття законів і декретів з питань, віднесених до компетенції федерації. Право законодавчої ініціативи

належить Президенту Республіки, депутатам, сенаторам Національного конгресу і законодавчим органам штатів.

Проект закону чи декрету стане законом чи декретом, якщо він набере у кожній з палат 2/3 загального числа голосів. Далі його публікує виконавча влада. Якщо проект не отримує схвалення будь-якої Палати, то не може бути внесеним знову протягом тієї ж сесії. Конгрес також уповноважений: приймати до федерації нові штати, створювати у межах вже існуючих штатів нові; встановлювати податки, необхідні для покриття бюджетних витрат; визначати принципи, на підставі яких виконавча влада може випускати позики під забезпечення держави, затверджувати такі позики, підтверджувати державний борг; затверджувати і відмінити федеральні посади, визначати, збільшувати або зменшувати посадові оклади; проголошувати війну, враховуючи надані виконавчою владою дані; проголошувати амністію засудженим судовими органами федерації. Конституція закріплює за конгресом, його палатами і іншими повноваження. До повноважень Палати представників входить: затверджувати федеральний бюджет; спостерігати за точним виконанням відомством Контролера казначейства своїх функцій; призначати керівників та інших службовців відомства Контролера казначейства; розглядати обвинувачення, пред'явлені державним посадовим особам, указаним в Конституції, у зв'язку із скоєнням ними посадових злочинів; схвалювати призначення членів Високого суду Федерального округу, представлених Президентом Республіки.

До виняткової компетенції Сенату відноситься: аналізувати зовнішню політику, затверджувати міжнародні договори та дипломатичні угоди, укладені виконавчою владою федерації; затверджувати здійснені Президентом призначення послів, дипломатичних представників, генеральних консулів, вищих посадових осіб казначейства, полковників та інших вищих чинів національної армії, флоту й воєнно-повітряних сил; уповноважувати Президента направляти національні війська за межі території країни, дозволяти іноземним військам прохід через державну

територію та флотам держав перебування у мексиканських водах понад один місяць; давати згоду на використання Президентом Республіки національної гвардії за межами відповідних штатів, визначаючи необхідну потребу у збройній силі; проголошувати у випадку відсутності усіх конституційних властей в штаті необхідність призначення тимчасового губернатора; виступати як журі присяжних для винесення вироку політичним судом про правопорушення та помилки державних посадових осіб, які діють на шкоду основним суспільним інтересам і порушують свої службові обов'язки; схвалювати призначення членів Верховного суду федерації, яких представляє Президент Республіки, а також задовольняти заяву про відпустку чи відставку. Обидві Палати мають право створювати комісії для розслідування діяльності федеральних міністерств, адміністративних департаментів та підприємств із переважаючою державною участю. У період між сесіями Конгресу діє Постійна комісія у складі 39 членів, з яких 15 є депутатами і 14 – сенаторами, яка діє відповідно до повноважень, спеціально передбачених Конституцією.

Глава держави і уряду – Президент, обраний на 6-річний термін без права переобрання. Він є стрижневою фігурою у механізмі державної влади Мексики. Як глава виконавчої влади, Президент керує усім державним апаратом, призначає і звільняє вищих посадових осіб федерації та федерального округу, очолює збройні сили. Йому надане право законодавчої ініціативи і практично переважна більшість законопроектів, які обговорюються і затверджуються Конгресом, виходять від виконавчої влади. Президент володіє правом вето, яке не отримало розповсюдження у Мексиці, тому що у системі зв'язків Конгресу і Президента останній має можливість цілковито контролювати законодавчий процес. Президент має право запроваджувати надзвичайний стан, призупиняти дію конституційних гарантій, реалізовувати можливість федеральної інтервенції у внутрішні справи штатів. Він видає у випадках, прямо вказаних Конституцією, або відповідно до його повноважень, даних йому Конгресом, декрети, які мають

силу закону. Президент здійснює виконавчу владу через федеральну адміністрацію, яка діє на підставі Органічного закону, що видається Конгресом. До складу федеральної адміністрації входять міністерства, очолювані державними секретарями (міністрами), і адміністративні департаменти. У штатах законодавча влада належить палатам представників, а виконавча – губернаторам, які обираються на 6 років,

Правова система. Правова система Мексики в цілому відноситься до романо-германської правової сім'ї, входячи до її відокремленої латиноамериканської групи. Вона сформувалась на основі чотирьох правових культур: індійської, іспанської, французької і англо-американської. Її висхідною основою виступила соціонормативна система корінного населення – індіців, яка частково збереглась до наших днів, особливо у сфері організації та діяльності сільських общин. Іспанські колонізатори були змушені їх визнати і санкціонувати існування індійських правових та доправових норм. У спеціальному королівському акті від 6 серпня 1555 р. приписувалось дотримуватись «законів та добрих звичаїв, які із стародавніх часів індіці використовували для свого хорошого управління», але за неодмінної умови, що «вони не суперечать священній релігії і законам». У той же час активна колонізаторська діяльність привела до затвердження на території Мексики іспанської правової культури, побудованої на традиціях римського права та римського юридичного мислення. Поступово норми, що діяли у колоніальній Мексиці – іспанське та новоіспанське законодавство «індійське право» склали єдиний правовий корпус.

Отримавши у 1821 р. незалежність, Мексика приступила до створення національної правової системи. При цьому як модель було обране законодавство не колишньої напівфеодальної Іспанії, а буржуазної Франції. Тільки після революції 1854-1857 рр. виникла реальна можливість приступити до рецепції французького законодавства. У 1854 р. прийнято перший мексиканський Торговий кодекс за зразком французького Торгового кодексу 1807 р., замінений у 1889 р. новим ТК. Перший федеральний ЦК

Мексика був прийнятий у 1870 р., другий – у 1884 р. Обидва склали моделі Кодексу Наполеона 1804 р. із його індивідуалістичною концепцією власності. Якщо після завоювання незалежності моделлю для приватного права Мексики послужило законодавство Європи, то зразком для публічного права виявилась Конституція США з концепцією розподілу влади, системи утримань і противаг і сильною президентською владою, федералізм тощо. Усі ці ідеї, раніше апробовані у США, були сприйняті першими конституціями Мексики, а потім розвинені Конституцією 1917 р.

Новий етап у розвитку мексиканської правової системи розпочався з перемогою буржуазно-демократичної революції 1910-1917 рр. Новий уряд приступив до глибоких соціальних реформ. Основи нової правової системи заклала Конституція 1917 р., яка раніше, ніж розвинені капіталістичні країни, визнала важливі соціальні права трудящих: 8-годинний робочий день, особливі умови для жінок та підлітків, щотижневий день відпочинку, щорічні відпустки, післяпологову відпустку для жінок тощо. Вперше проголошувалось право робітників об'єднуватись у профспілки та право на страйк. Конституція надала державі можливість експропріювати приватну власність в інтересах суспільства, активно втручатись в економічні і соціальні процеси, заклала правову основу ліквідації латифундизму. Будучи значною за обсягом, Конституція містить основні принципи майже усіх галузей мексиканського права. У 1928 р. був прийнятий третій за рахунком ЦК. На розвиток положень Конституції 1917 р. видане широке реформістське законодавство: Кодекс про працю 1951 р., закони про націоналізацію 1938 р., про аграрну реформу 1971 р. тощо. Лише у 1990-ті роки мексиканська держава почала переходити до більш ліберальних методів регулювання економічних і соціальних відносин. Законодавство цього періоду направлене вже на інтеграцію країни у світову економіку, скорочення державного сектору і заохочення іноземних інвестицій.

Сучасна правова система Мексики сприйняла структуру джерел, успадковану ще з колоніального права, але увібрала при цьому ідеї

«природної» школи. Найважливішим джерелом права у Мексиці є закон: Конституція Мексиканських Сполучених Штатів, кодекси і поточне законодавство. Відповідна ієрархія законодавчих джерел склалась і в штатах. Мексиканське право добре кодифіковане: окремі кодекси прийняті майже в усіх основних галузях публічного і приватного права. Систему кодексів у все більшому масштабі доповнює поточне законодавство. Закони діляться на органічні, які видаються відповідно до прямого припису Конституції, і звичайні. Досить великі законодавчі повноваження закріплені за штатами. Вони приймають власні цивільні, цивільні процесуальні, кримінальні і кримінально-процесуальні кодекси, а також адміністративне і фінансове законодавство. Закріплена в Конституції 1917 р. колізійна норма передбачає, що протиріччя між законом штату і законом федерації тягне застосування норми федерального законодавства. За останні десятиліття все значнішу роль серед джерел мексиканського права як на рівні Федерації, так і штатів відіграють різні підзаконні акти.

Нижчий рівень нормативно-правового регулювання складають муніципальні акти. Відповідно до Конституції муніципалітети уповноважені видавати відповідно до норм, які повинні бути встановлені законодавчими органами штатів, постанови про порядок та належне управління, а також адміністративні регламенти, циркуляри та положення загального характеру у рамках своєї компетенції. Судова практика в Мексиці визнається джерелом права. Тут склався інститут, який отримав назву «обов'язкового прецедентного права», відповідно до якого рішення деяких судів стають обов'язковими для судів рівної і нижчої інстанції. Це відноситься, зокрема, до рішень Верховного суду, колегіальних окружних судів, прийнятих у питаннях, що входять до їхньої компетенції і обов'язкові не тільки для федеральних судів, але й судів штатів. Однак такі рішення не тотожні прецедентам в країнах англійського загального права і не означають відходу від традиційного для континентальної системи права, оскільки торкаються головним чином тлумачення правових норм.

У Мексиці була сприйнята ідея розподілу приватного права на цивільне і торгове. Цивільне право Мексики склалося на основі синтезу іспанських цивілістичних традицій та положень Французького цивільного кодексу (ФЦК). Перший ЦК Мексики був прийнятий у 1870 р. і багато в чому відтворював одночасно ЦК і ЦПК Франції. Результатом реформи став новий ЦК 1884 р., обсяги якого значно скоротились. Мексика стала першою у Латинській Америці країною, де конституційно була закріплена можливість експропріації приватної власності.

Чинний Федеральний цивільний кодекс був прийнятий у 1928 р. У ньому підкреслюється пріоритет соціальних інтересів над приватними, передбачена можливість відчуження власності у суспільних інтересах. Він зрівняв подружжя у майнових і батьківських правах, визнав права позашлюбних дітей, певні права за жінкою, яка перебуває із чоловіком у фактичних шлюбних відносинах, допустив розірвання шлюбу з широкого кола підвалин, включаючи і взаємну згоду подружжя.

Особливо важливе значення у мексиканській правовій системі має земельне право. Після революції 1910-1917 рр. Мексика покінчила з латифундизмом. Конституція 1917 р. визнавала недійсними масові конфіскації громадських земель, здійснені латифундистами, церквою та іноземними компаніями, приписала прийняття з метою «справедливого розподілу суспільних багатств» необхідних законодавчих заходів з роздроблення латифундій, розвитку дрібної земельної власності, створенню нових сільськогосподарських общин (ехідос). Система земельних правовідносин, заснована на положеннях Конституції 1917 р., отримала закріплення у чинному федеральному ЦК 1928 р. Були прийняті закони, спрямовані на здійснення земельної реформи: Закон про сільськогосподарське регулювання 1922 р., аграрні кодекси 1934 і 1947 рр., які передбачили два основні типи землеволодіння: приватне і общинне. Землеволодіння індійських общин (егідо) врегульоване Законом про егідо

1920 р. У 1971 р. був прийнятий Федеральний закон про аграрну реформу, спрямований на зміцнення общинного (егідального) сектору землеволодіння.

Основним джерелом торгового права є Торговий кодекс (ТК) 1889 р. в редакції 1956 р., укладений за зразком Французького торгового кодексу 1807 р. На доповнення до нього були прийняті Закон про патенти 1928 р., Загальний закон про цінні папери та кредитні операції 1932 р., Загальний закон про кредити 1932 р., Закон про промислову власність 1942 р., закони про компанії 1934 р, про банки тощо. У 1990-ті роки торгове законодавство гармонізувалось законодавством Мексики, США і Канади. У 1991 р. прийняті закони про промислову діяльність і в 1997 р. – про авторське право. Протягом десятиліть після революції мексиканські уряди проводили курс на зміцнення державного сектору в економіці і підвищення регулюючої ролі держави у господарському житті. У 1938 р. була націоналізована нафтова промисловість, яка належала англійським та американським компаніям, у 1981 р. прийнятий загальний закон про державне майно, у 1982 р. – Декрет про приватизацію приватних банків, у 1993 р. – Закон про конкуренцію. Прийнятий у тому ж 1993 р. Закон про іноземні інвестиції замінив попередній Закон 1973 р., який серйозно обмежив можливості іноземних інвесторів. Трудове право Мексики є одним із найбільш широких і високорозвинених, переважаючи за обсягами наданих працівникам гарантій законодавство майже усіх країн, що розвиваються, і багатьох розвинених країн. Перші в Мексиці закони про нещасні випадки на виробництві були прийняті у деяких штатах (Мехіко, Новий Леон) ще у 1903-1906 рр., однак справжній розквіт мексиканського трудового права пов'язаний з перемогою демократичної революції 1910-1917 рр.

Конституція 1917 р. визнала важливі соціальні права трудящих. Трудове законодавство відноситься переважно до повноважень Федерації. Перший в країні Кодекс про працю був виданий у 1931 р. і нараховував близько 1000 статей. У 1970 р. він був прийнятий у новій редакції. Мексиканське трудове законодавство услід за Конституцією закріплює за працівниками право на

об'єднання у профспілки, колективні переговори, страйк. Мексиканське законодавство допускає встановлення в колективних договорах «примусового юніонізму», тобто заборони прийняття на роботу осіб, які не є членами профспілки, що уклала даний колективний договір. Підприємець може звільнити працівника, який вийшов або виключений із даної профспілки. Укладання колективного договору є обов'язковим для підприємця, який наймає працівників – членів профспілки. Звільнення допускається тільки за досить обмеженим переліком підстав. Передбачений 48-годинний робочий тиждень із одним вихідним днем.

Федеральний Кримінальний кодекс Мексики 1931 р. містить порівняно великий перелік покарань та заходів безпеки. Деякі із них можуть позбавляти волі на невизначені строки. Конституція 1917 р. забороняє покарання у вигляді смертної кари за політичні злочини і встановлює, що за інші злочини вони може бути призначена тільки зраднику Батьківщини під час війни з іноземними державами, за убивство батька, за віроломне вбивство із задалегідь обміркованим наміром або корисними цілями, за підпал, викрадення, розбій на дорогах, піратство та тяжкі воїнські злочини. Забороняються покарання із нанесенням каліцтва або позбавленням честі, клеймування, побиття батогами чи палицями, всілякі тортури, надмірні штрафи, конфіскація майна. Наказ про арешт або затримання може бути виданий тільки компетентною судовою владою і лише за умови, що цьому передують висунення звинувачення, притягнення до відповідальності або скарга на відповідні дії, які караються за законом тюремним ув'язненням, підкріплене свідченнями під судовою присягою особи, що користується довірою або іншими доказами, які з достатньою вірогідністю свідчать про провину обвинувачуваного, за винятком випадків, коли злочинці застигнуті на місці злочину. Лише у невідкладних випадках, коли на місці немає жодної судової влади і коли мова йде про посадові злочини, адміністративна влада під свою найстрогішу відповідальність може розпорядитись затримати обвинувачуваного з нагальною передачею його у розпорядження судової

влади. В усіх ордерах на обшук, які може видавати тільки судова влада і лише у письмовій формі, вказується місце, що підлягає обшуку, особа, що підлягає затриманню і предмети, які розшукуються, чим і повинна обмежитись процедура обшуку, по закінченню якої складається докладний протокол у присутності двох свідків, запропонованих особою, що мешкає у місці, яке обшукується, а за відсутності цієї особи або у випадку її відмови органами, що здійснюють обшук. Жодне затримання не може тягнутись понад 3 дні без постанови про арешт. Обвинувачуваний повинен бути негайно звільнений, за своїм клопотанням, під заставу, встановлену суддею в залежності від особи обвинувачуваного та тяжкості злочину, який йому висувається, за умови, що він не тягне тюремного ув'язнення на термін понад 5 років, для чого вимагається тільки передача відповідної грошової суми у розпорядження влади або майнове забезпечення чи достатнє як гарантія особисте зобов'язання обвинувачуваного, за яке несе відповідальність суддя.

У 1996 р. прийнятий федеральний Закон проти організованої злочинності, який, наряду з іншими змінами, дозволяє застосовувати засоби електронного слідкування на підставі судового ордеру. Закон забороняє застосування таких засобів у виборчих, цивільних, комерційних, трудових і адміністративних справах. Питання видачі іноземним державам регулює Закон про екстрадицію 1975 р.

Судова система. Мексиканська судова система розділена на федеральні суди і суди штатів, які застосовують відповідно федеральне і місцеве законодавство. Федеральна судова система очолюється Верховним судом і складається із колегіальних окружних судів, унітарних окружних судів, районних судів і Федерального суду присяжних та Федеральної судової ради. Верховний суд Республіки (Suprema Corte de Justicia de la Nacion) є вищим судом країни. Призначення членів Верховного суду відбувається Президентом Республіки і підлягає схваленню Палатою сенаторів. Окружні і районні судді призначаються Верховним судом Республіки, виконують свої обов'язки протягом 4 років. У випадку переобрання або підвищення у посаді

вони можуть бути зміщені із своїх посад тільки у порядку імпічменту – політичного суду. Верховний суд Республіки призначає також додаткових окружних або районних суддів для надання допомоги судам або присяжним, перевантаженим справами.

У 1995 р. у Мексиці було прийняте широке законодавство про судову реформу: уведений відбір більшості суддів апеляційних та нижчих федеральних судів і секретарів судів шляхом конкурсних екзаменів; створена незалежна судова рада для організаційно-кадрового управління діяльністю федеральних судів, включаючи Верховний суд, який сам забезпечує свою діяльність. Уведена кваліфікаційна більшість у 2/3 членів Сенату для затвердження суддів Верховного суду. У 1995 р. була створена Федеральна судова влада, яка призначає і звільняє з посади федеральних суддів та магістратів, проводить розслідування діяльності суддів, застосовує до них дисциплінарні покарання і вирішує питання про притягнення їх до більш суворої відповідальності. До виняткової компетенції Верховного суду Республіки відноситься розгляд спорів, що виникають між двома або більше штатами, між властями одного і того ж штату про конституційність їхніх дій, розгляд конфліктів, у яких однією із сторін виступає федерація у випадках, встановлених законом. До компетенції Верховного суду відноситься також вирішення усіх спорів про підсудність, що виникають між судами федерації, між останніми і судами штатів або між судами двох штатів.

Верховний суд уповноважений розслідувати будь-який факт чи факти, що є порушенням народного голосування, але лише у тих випадках, коли, на думку Верховного суду, під сумнів може бути поставлена законність усієї процедури виборів однієї із властей федерації. Судова реформа 1995 р. наділила Верховний суд повноваженням позбавляти сили будь-який закон або підзаконний акт через його неконституційність. Верховний суд Мексики є тепер органом конституційного контролю. Він також може переглядати у деяких випадках рішення районних судів, унітарних окружних судів, колегіальних окружних судів про надання наказу про захист прав проти

остаточних судових рішень, у тому числі рішень адміністративних і трудових судів. Суди федерації розглядають усі спори, що витікають із законів або дій властей, які порушують права людини; законів або дій федеральних властей, які порушують або обмежують суверенітет штатів; законів або дій штатів, які втручаються у сферу повноважень федеральних властей.

Суди федерації розглядають: 1) усі спори у цивільних та кримінальних справах, що виникли у зв'язку із виконанням та застосуванням федеральних законів або міжнародних договорів, укладених мексиканською державою. Коли названі спори зачіпають тільки приватні інтереси, вони можуть бути за вибором позивача розглянуті суддями і судами штатів і Федерального округу; 2) усі спори, пов'язані з морським правом; 3) усі спори, у яких однією із сторін виступає федерація; 4) усі спори, що виникають між двома або кількома штатами або штатом і федерацією, а також між судами Федерального округу і судами федерації або одного штату; 5) усі спори, що виникають між штатом і одним або кількома мешканця іншого штату; 6) усі справи, які стосуються членів дипломатичного і консульського корпусу.

Рішення, винесені першою інстанцією, можуть бути оскаржені у порядку апеляції до наступної інстанції по відношенню до суду, який вперше розглядає справу. Колегіальні окружні суди були створені у 1950 р. на допомогу Верховному суду у зв'язку із зрослим обсягом справ. Унітарні окружні суди є апеляційними судами у справах, що відносяться до федеральної юрисдикції. Магістрат, який засідає одноосібно, розглядає апеляції на рішення районних судів, а також деякі справи ампіро. Районні суди складаються із єдиного судді і мають подвійну юрисдикцію: 1) розглядають заяви про надання наказу про захист прав, подані проти актів державних органів, які порушують індивідуальні конституційні гарантії і не є остаточними рішеннями; 2) розглядають справи, пов'язані із застосуванням федеральних законів.

У 1995 р. був запроваджений федеральний суд присяжних. Він може вирішувати питання факту у справах, переданих йому районними судами, а

також виносити вироки у справах про злочини, скоєні за допомогою преси проти публічного порядку або державної безпеки країни. Судові організації, які мають місце у Федеральному окрузі, застосовуються як моделі для усіх штатів. Мають місце спеціалізовані суди першої інстанції для цивільних, торгових, сімейних, кримінальних справ, а також справ, пов'язаних із орендою та банкрутством, мирові суди, які володіють юрисдикцією із незначних справ. У Мексиці існує система адміністративної юстиції. Федеральні закони можуть запроваджувати адміністративні суди, наділені повною автономією і уповноважені вирішувати спори між посадовими особами федерації або Федерального округу і приватними особами. Перегляд їхніх остаточних рішень у Верховному суді можливий тільки у випадках, встановлених федеральними законами. На федеральному рівні це – федеральні ради з примирення й арбітражу і Федеральний суд з примирення й арбітражу для державних службовців, які розглядають трудові справи; Суд аграрної юстиції; Суд воєнної юстиції; Суд електоральної юрисдикції тощо. Адміністративні суди на рівні штатів включають Адміністративний суд спорів, мирові та інші.

Конституція передбачає інститут прокуратури федерації. Її посадові особи призначаються і звільняються виконавчою владою відповідно до законів і перебувають під керівництвом генерального прокурора. Прокуратура підтримує державні обвинувачення у суді в усіх справах про злочини, що порушують федеральні закони; в силу цього дає санкцію на арешт, збирання і пред'явлення доказів провини осіб, що притягуються до відповідальності; спостерігає за правильним веденням справи у суді, з тим щоб прискорити відправлення правосуддя; вимагає застосувати покарання і бере участь в усіх діях, вказаних законом. Генеральний прокурор Республіки бере особисту участь у розгляді спорів між двома чи кількома штатами федерації, між штатом і федерацією або між різними властями одного і того ж штату. В усіх справах, у яких однією із сторін є федерація, у справах, що зачіпають дипломатів і генеральних консулів, і в усіх інших справах, які

вимагають втручання прокуратури федерації, генеральний прокурор бере участь особисто або через підлеглих йому прокурорів. Генеральний прокурор Республіки є радником уряду у юридичних справах.